

Nr 9

Bevillningsutskottets betänkande med anledning av motioner om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.

(2:a avd.)

Yrkanden

1) de likalydande motionerna I: 57 av herr *Nyman m. fl.* och II: 65 av herr *Ericsson* i Åtvidaberg vari hemställdt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär sådana ändringar i skatteförfattningarna att företag erhåller rätt att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder

2) de likalydande motionerna I: 151 av herr *Lidgard* och II: 171 av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.* vari hemställdt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning och förslag beträffande skattefri avsättning till vidareutbildningsfond

3) de likalydande motionerna I: 307 av herr *Bohman m. fl.* och II: 336 (jfr II: 319) av herr *Holmberg m. fl.* vari hemställdt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att Kungl. Maj:t snarast förelägger riksdagen förslag om skattefri avsättning till utbildnings- och omställningsfond.

Gällande rätt

Kostnad för omskolning eller utbildning är på en gång avdragsgill om den är att anse som personalkostnad i rörelse eller omkostnad för fullgörande av tjänst. Avdrag medges emellertid inte för avsättning av medel till fond för framtida kostnad för omskolnings- eller utbildningsverksamhet.

Arbetsmarknadsutbildning har länge använts som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. En mer betydande omfattning fick dock verksamheten först i samband med konjunkturnedgången åren 1957—1959. Sedan dess har verksamheten starkt expanderat. Budgetåret 1957/58 utgjorde statens utgifter för ändamålet ca 11 milj. kr. Budgetåret 1959/60 hade de stigit till 52

milj. kr. och de beräknas för budgetåret 1970/71 uppgå till 505 milj. kr., vilket innebär en ökning i förhållande till närmast föregående budgetår med 20 milj. kr. Under budgetåret 1959/60 deltog 11 000 personer i arbetsmarknadsutbildning, medan den innevarande budgetår beräknas komma att beröra 95 000 personer och nästa budgetår drygt 100 000 personer. Expansionen har varit snabbast under den senaste konjunktur nedgången med en ökning från 58 400 personer i utbildning under budgetåret 1966/67 till 78 600 resp. 92 000 under de två senaste budgetåren.

Genom beslut av 1966 års riksdag vidgades förutsättningarna för stöd till arbetsmarknadsutbildning. Tidigare var dessa i hög grad präglade av den grundläggande sociala målsättningen. Det primära syftet med utbildningen var sålunda att ge arbetslösa och svårplacerade möjlighet till en ny placering på arbetsmarknaden. Ett villkor för att få utbildningsbidrag var att den utbildningssökande var arbetslös eller löpte risk att bli arbetslös eller att det var svårt att placera honom i arbete. 1966 års riksdagsbeslut innebär, att begreppet "risk för arbetslöshet" bör ges en generös tolkning. Syftet med denna vidsträckta tillämpning av begreppet är att den enskilde skall kunna beredas möjlighet till omskolning inte bara när sysselsättningssvårigheter är nära förelående utan också när en bedömning på längre sikt av sysselsättningsutsikterna klart ger vid handen att övergång till annat yrke är nödvändig.

Den utvidgning av den arbetsmarknadsinriktade vuxenutbildningen som beslöts vid 1966 års riksdag har genom beslut av 1967 års riksdag kompletterats med förstärkningar av resurserna för folkbildningen och med lokal- och riksrekryterande vuxenutbildning. I årets statsverksproposition prioriteras stödet till vuxenutbildningen och särskilt sådana åtgärder, som främst gynnar dem som har kort grundutbildning. De aktuella reformförslagen på vuxenutbildningens område kommer senare i vår att presenteras i en särskild proposition.

Även andra medel står till förfogande för att arbetsmarknadspolitiken skall kunna bedrivas så effektivt som möjligt. Förutom planeringsverksamhet förekommer arbetsförmedlingsservice, omfattande bl. a. information om läget på arbetsmarknaden och väntade förändringar samt om lediga anställningar och tillgänglig arbetskraft. När så behövs ges information i förening med yrkesvägledning och med ekonomiska bidrag till yrkesutbildning och flyttning. Familjeförsörjare, som får arbete på annan ort men inte omedelbart får familjebostad där, kan under viss tid erhålla bidrag till familjens uppehälle. Till arbetslösa från orter och områden med särskilt hög arbetslöshet kan utgå ett s. k. utrustningsbidrag. Inom arbetsmarknadspolitikens ram kan också i viss omfattning bostäder anskaffas åt arbetslösa som flyttar till en ny arbetsort. Personer som är bosatta i områden med särskilt hög arbetslöshet och som äger fastighet kan — om de vill ta arbete på annan ort — få både ekonomisk och annan hjälp för att avveckla sitt fastighetsinnehav.

I lägen med otillräcklig tillgång på arbete inom vissa arbetsområden kan näringslivet stimuleras till ökade investeringar i byggnader och anläggningar genom att företagen medges att ta i anspråk medel ur investeringsfonderna.

Genom olika former av beredskapsarbeten — i statlig eller kommunal regi — kan säsongarbetslöshet motverkas och såväl personer bosatta i områden med brist på arbetstillfällen som handikappade och andra med individuella arbetshinder beredas arbete.

Nämnas bör även att enskilda vid arbetslöshet kan få ersättning genom erkända arbetslöshetskassor eller i form av kommunala kontantunderstöd. Dessa ersättningsformer syftar inte till att ge kompensation för inkomstbortfall under längre tid. De lämnas f. n. endast temporärt i avvaktan på att ny anställning skall kunna erhållas.

Genom beslut av 1968 års riksdag har stödet till äldre arbetslösa förbättrats. Åtgärderna, som är temporära i avvaktan på resultatet av den pågående KSA-utredningen, innefattar särskilt kontant stöd åt arbetslösa i åldrarna 60—66 år och förbättringar av den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. För arbetslöshetsförsäkrade i nämnda åldrar förlängs ersättningstiden i de erkända arbetslöshetskassorna med 300 dagar. Arbetslösa i åldrarna 60—66 år, som har fått stöd genom arbetslöshetsförsäkringen under längsta möjliga tid, har rätt till ett skattepliktigt omställningsbidrag med 800 kr. i månaden. Arbetslösa i samma ålder, vilka inte har tillhört arbetslöshetsförsäkringen, får omställningsbidrag efter en väntetid av två månader från arbetslöshetens början. Bidraget utgår till både den som varit anställd och den som varit egen förelagare, under förutsättning att han har haft sådan förvärvsverksamhet i 24 månader under treårsperioden närmast före arbetslöshetens början. Den som äger förmögenhet över 100 000 kr. blir inte berättigad till bidrag. Efter särskild dispens kan stöd ges också den som har fyllt 55 men inte 60 år om hans arbetslöshet är en direkt följd av strukturförändring av näringslivet i orten eller, för företagare, i branschen.

Frågans tidigare behandling

Bevillningsutskottet har tidigare upprepade gånger, senast förra året i sitt av riksdagen godkända betänkande nr 48, avstyrkt bifall till motionsyrkanden om rätt för företag till avdrag vid beskattningen för avsättning av medel till särskilda fonder för omskolning och utbildning. Utskottet har därvid bl. a. erinrat om samhällets insatser på det arbetsmarknadspolitiska området under senare år och uttalat som sin mening att det inte kan anses motiverat att — jämsides med dessa för staten mycket kostnadskrävande reformer — införa en rätt till skattefri fondavsättning för omskolnings- och utbildningsverksamhet.

Motivering

I: 57 och II: 65

Den pågående strukturrationaliseringen har förändrat såväl arbetar- som tjänstemannapersonalens arbetsförhållanden och uppgifter och medverkat till att inom vissa områden personalbehovet minskat. En större grupp tjänstemän och även arbetare har därvid omplacerats, omskolats eller friställts. Detta har skapat stora problem i synnerhet för äldre och yngre anställda.

Många företag har inte velat vidta åtgärder att friställa anställda även om behov förefunnits utan först försökt omplacera dem men därvid mött stora problem. Vederbörande har kommit upp i ålder och lön och kan ofta inte acceptera de arbetsuppgifter och den lön som erbjuds, vill inte heller lämna orten etc.

Det har visat sig svårt att under en konjunkturedgång få nya anställningar för äldre friställda arbetare och tjänstemän, men även på sikt kommer dessa att få konkurrera på en arbetsmarknad som kommer att vara betydligt kärvare än tidigare. Orsakerna härtill är flera. Ungdomen har en bättre grundutbildning än de äldre och är därigenom attraktiv för företagen. Många av de anställda som i dag är sysselsatta i näringslivet har avslutat sin utbildning sedan flera decennier tillbaka. De har under sin yrkesverksamma tid i regel inte fått någon utbildning och är därför begränsat användbara inom företagen och på arbetsmarknaden.

Det finns alltså ett mycket stort behov av utbildning för att göra denna grupp konkurrenskraftigare gentemot de yngre men även för att göra de äldre anställda mer flexibla i företagen, där ofta omplaceringar kan göras med förhållandevis små utbildningsinsatser.

Förutom den kontinuerliga fort- och vidareutbildning som sker i företagen och den vuxenutbildning i samhällets regi som numera bedrivs i ökad omfattning bör man från samhällets sida ställa större ekonomiska resurser till företagens förfogande för företagsintern omskolning och fortbildning av personal.

Företagen kan inte tänkas upphöra med rationaliseringssträvandena och har i nuvarande arbetsmarknadsläge, speciellt i fråga om kollektivavtalsanställd arbetskraft, stora svårigheter att rekrytera lämplig personal. Manlig personal får i allt större utsträckning i dag ersättas av kvinnlig, vilket kräver omskolning till dryga kostnader. Det skulle för många företag vara värdefullt att få möjlighet att skattefritt avsätta medel till särskilda fonder som vid behov kunde få användas att hjälpa sådana anställda, såväl tjänstemän som arbetare, som måste omställas. Detta skulle kunna skapa en större trygghet för de anställda och för företagsledningen ge ökade möjligheter att behålla sin personal, särskilt äldre, samt också ge möjlighet att bereda nyutexaminerade meningsfullt arbete.

Den omskolningsverksamhet och utbildning som sker i samhällets regi är mycket värdefull och behövs säkerligen även i framtiden, kanske i ökad omfattning. I åtskilliga fall kan emellertid sådan utbildning och omskolning inom ett företag vara att föredra. Den kan nämligen ske på hemorten, och personen i fråga kan utgå från att utbildningen som regel leder över i fast anställning inom företaget. För samhället ställer sig företagsutbildning väsentligt billigare än den omskolning som helt bekostas av staten.

I: 151 och II: 171

Frågan om den enskilde individens anpassning till den framtida utvecklingen i arbetslivet är av mycket stor betydelse för både individen och samhället. Det stegrade tempot, det ökade ianspråktagandet av nya teknologiska landvinningar och den ökade automatiseringen skapar behov av vidareutveckling av individens kunskande. Företag och branschorganisationer har intensifierat sina utbildningsaktiviteter för att inom ramen för sin speciella verksamhet medverka till en anpassning av individen till denna utveckling. Samhället är numera också berett att delta i denna verksamhet i olika former antingen direkt eller genom stöd i olika former.

För den enskilde individen är emellertid möjligheten att själv välja tidpunkt för en "anpassningsperiod", om den nu kallas sabbatsår eller omskolning, av stor betydelse. Tidpunkten för inträde i arbetslivet, arbetsuppgifternas natur och verksamhetsområdet bestämmer här den enskildes behov. Det är sannolikt att många människor i dag gärna skulle satsa den tid som erfordras för att uppnå större anpassning till det framtida verksamhetsområdet, om detta vore ekonomiskt realiserbart. Möjlighet för den enskilde individen att erhålla omskolning eller vidareutbildning ger förutsättningar för en längre aktiv period med större samhällsnyttiga insatser i stället för att individerna kanske i 50—60-årsåldern måste omplaceras på enklare arbetsuppgifter för att kunskaperna blivit föråldrade.

Omsorgen om framtiden bör i första hand vara den enskilde individens angelägenhet. Det bör endast vara i sådana fall där individens möjligheter är begränsade som staten tar över och hjälper. Det bör därför tillskapas möjligheter för den enskilde att under den aktiva tid, då ofta goda inkomster kan erhållas, avsätta en del av dessa för vidareutbildning och omskolning. Det är i dag möjligt att bidra till sin egen pensionering genom köp av pensionsförsäkringar, som utfaller från t. ex. 55 år. Industrin kan i dag avsätta av sina vinster under goda år till investeringsfonder, som efter statligt medgivande kan tas i anspråk för investeringar under en senare period.

Analogt med detta bör den enskilde beredas möjlighet att under sin aktiva period av sina inkomster avsätta medel för vidareutbildning eller omskolning samt för de levnadskostnader som under en sådan period uppstår för familjen. Dessa avsättningar bör jämföras med kostnader för inkomstens förvärvande och vara avdragsgilla vid inkomstdeklarationen. Medlen bör in-

sättas på särskilt konto i bank eller annat sparinstitut, där de sedan kan disponeras i enlighet med fastställda regler och för avsett ändamål. Skulle så icke ske under en viss fastställd period, bör möjlighet finnas att återföra avsättningarna till beskattning och konsumera kapitalet.

I: 307 och II: 336 (jfr II: 319)

Det är angeläget att arbetsmarknadsutbildningen i större utsträckning än för närvarande bedrivs direkt inom företagen. För att stimulera näringslivet till sådana insatser bör företagen ges möjlighet att skattefritt avsätta medel till särskild utbildnings- och omställningsfond avsedd att tas i anspråk i samband med förutsedda eller pågående strukturförändringar i företagen och särskilt i konjunkurlägen, som väntas leda till friställning av arbetskraft.

Utskottet

Samtliga de motioner som behandlas i detta betänkande syftar till införande av bestämmelser om rätt att skattefritt avsätta medel till omskolnings- och utbildningsfonder.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen framgår att samhällets insatser på det arbetsmarknadspolitiska området under senare år starkt ökat. Kostnaderna för arbetsmarknadsutbildning beräknas för budgetåret 1970/71 uppgå till 505 milj. kr. Vuxenutbildningen och särskilt sådana åtgärder som främst gynnar personer med kort grundutbildning har prioritet i årets statsverksproposition. Anslaget till sådan utbildning har upptagits till drygt 304 milj. kr.

Bevillningsutskottet har tidigare som sin mening uttalat att det knappast kan anses motiverat att jämsides med samhällets mycket kostnadskrävande insatser på det arbetsmarknadspolitiska området införa en rätt till skattefri fondavsättning för omskolnings- och utbildningsverksamhet. Ett företags kostnader för omskolning och utbildning under ett beskattningsår är att anse som driftkostnader i företagets rörelse. Vad motionärerna i motionerna I: 57 och II: 65 samt motionerna I: 307 och II: 336 åsyftar synes därför vara att skapa möjligheter till skattutjämning mellan olika beskattningsår. Enligt utskottets uppfattning erbjuder emellertid redan gällande bestämmelser i fråga om företagsbeskattningen stora möjligheter till skattemässig konsolidering och resultatutjämning.

Utskottet anser sig således inte kunna tillstyrka bifall till motionerna men vill erinra om att chefen för finansdepartementet i årets finansplan uttalat att företagsbeskattningen, som inte berörs av den aviserade omläggningen av skattesystemet, bör bli föremål för särskild utredning.

Med det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår

1) motionerna I: 57 och II: 65

2) motionerna I: 151 och II: 171

3) motionerna I: 307 och II: 336.

Stockholm den 24 februari 1970

På bevillningsutskottets vägnar:

JOHN ERICSSON

Närvarande

från första kammaren: herrar John Ericsson (s), Tistad (fp), Wörnberg (s), Sundin (cp), Tage Johansson (s), Gösta Jacobsson (m), Paul Jansson (s), Arne Pettersson (s), Karl Pettersson (m) och Österdahl (fp); samt

från andra kammaren: herrar Brandt (s), Engkvist (s), fru Holmqvist (s), herrar Vigelsbo (cp), Kristenson (s), Carlstein (s), Nyström (s), Larsson i Umeå (fp), Enarsson (m) och Sundkvist (cp).

Reservation

av herrar Tistad (fp), Sundin (cp), Gösta Jacobsson (m), Karl Pettersson (m), Österdahl (fp), Vigelsbo (cp), Larsson i Umeå (fp), Enarsson (m) och Sundkvist (cp), vilka ansett

dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

”Den snabba expansionen på forskningens och teknikens område och den allt större internationella konkurrensen — jämte stora förskjutningar i konsumenternas efterfrågan — har lett till en strukturell omdaning av näringslivet som ställer stora krav på omställningsberedskap hos arbetskraften. Detta i sin tur kräver insatser från såväl samhället som företagen för att garantera de enskilda arbetstagarna ekonomisk trygghet i omställningsprocessen. Eftersom omskolning till nya yrken är och även framdeles torde komma att bli ett av de viktigaste inslagen i arbetsmarknadspolitiken, är det enligt utskottets uppfattning angeläget att samhället och näringslivet på allt sätt stöder omskolnings- och utbildningsverksamheten. För modern företagssamhet är omskolning av personal en betydelsefull och kostnadskrävande faktor. Med hänsyn härtill måste det enligt utskottets uppfattning anses skäligt att företagen får möjlighet att skattefritt avsätta medel till särskilda omskolnings- och utbildningsfonder. Härigenom skulle de anställas

trygghet ökas och företagen få större möjligheter både att behålla äldre personal och att bereda den yngre ett mera meningsfullt arbete.

Utskottet vill erinra om att ett betänkande med förslag bl. a. till rätt att skattefritt avsätta medel till särskilda forskningsfonder f. n. är föremål för Kungl. Maj:s prövning och att proposition i ämnet kan väntas till vårriksdagen. Mot bakgrunden härav synes det angeläget att företagen också ges möjlighet att kunna möta framtida kostnader för omskolning och utbildning genom fondavsättningar.

Enligt utskottets mening bör möjligheterna till sådan fondavsättning lämpligen prövas inom ramen för den utredning angående företagsbeskattningen som enligt uppgift skall tillsättas inom kort.”

dels att utskottet under punkterna 1 och 3 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna I: 57 och II: 65 samt I: 307 och II: 336 i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning och förslag snarast om rätt för företag att skattefritt avsätta medel till omskolnings- och utbildningsfonder.